

بسمه تعالی

بررسی ادله رجعت

زینب موذنی^۱

چکیده

رجعت یک مسئله اعتقادی مهم و از مسلمات مذهب شیعه است. رجعت یک حادثه عظیم است که پس از ظهور حضرت ولیعصر(عج الله) به وقوع می پیوندد. اعتقاد به رجعت می تواند راه و روش زندگی هر شخص را متحول کند و تحت تاثیر قرار دهد. بررسی ادله رجعت می تواند اعتقاد را راسخ تر کند و ابعاد رفتاری فرد را تغییر دهد. انسان هایی که به رجعت اعتقاد دارند و از منتظران ظهور هستند رفتارشان را به منش ائمه اطهار نزدیکتر می کنند و روز به روز به رشد و تعالی آن ها افزوده می شود. برای رسیدن به مقام رجعت و کمک به حضرت تلاش می کنند. در این مقاله که روش گردآوری مطالب به صورت کتابخانه ای و روش پردازش مطالب توصیفی-تحلیلی است؛ هدفش بررسی ادله عقلی، قرآنی، روایی و دعایی رجعت است. مخاطبان با مراجعه به این مقاله می توانند به مسئله رجعت اعتقاد قلبی پیدا کنند تا در گروه رجعت کنندگان و یاوران حضرت مهدی(عج الله) قرار بگیرند.

کلید واژه ها: رجعت، آیات، روایات، عقلی

^۱. طلبه سطح ۲ حوزه علمیه الزهرا شهربابک، استان کرمان، مقاله اول، ۰۹۹۱۹۱۷۱۳۰۹۹.

مقدمه

یکی از آرزوهای دیرینه بشر گسترش عدالت به معنای واقعی در سرتاسر جهان است. این امید و آرزو به شکل نوعی اعتقاد در ادیان الهی تجلی نموده است. در طول تاریخ کسانی که مدعی تحقق این ایده اند طرح‌ها و برنامه‌هایی اندیشیده‌اند ولی نتوانسته‌اند بشر خسته را امیدی بخشند در این میان ظهور حضرت مهدی (عج) تنها چراغ فروزانی است که می‌تواند این امید را به بشر هدیه کند و حکومت واحد جهانی را تشکیل دهد تا بشر زیبایی زندگی واقعی را در سایه حکومت اهل بیت بچشد.

یکی از حوادثی که در آستانه این ظهور نورانی اتفاق می‌افتد رجعت است. رجعت یعنی خداوند متعال هنگام ظهور حضرت مهدی (عج) عده‌ای از مردگان که دارای ایمان خالص یا کفر خالص بوده‌اند را پس از مرگ و پیش از قیامت با همین بدن عنصری به این دنیا باز می‌گرداند تا مومنان به اجر و پاداش یاری آن حضرت برسند و شاهد عزت و حاکمیت او بر زمین باشند و کافران مورد انتقام و عذاب قرار گیرند. ولی متأسفانه این عقیده مقدس و امیدبخش حتی در بین پیروان اهل بیت مورد بی‌اعتنایی قرار گرفته و آنگونه که باید به آن پرداخته نشده است در حالی که گروهی آنرا از مسلمات شیعه دانسته‌اند؛ اما گروهی دیگر در نوشته‌ها و آثار خود اصل رجعت را مورد تردید قرار داده‌اند و آنرا از نظر عقلی غیر قابل باور می‌دانند.

این تحقیق به روش توصیفی و روش گردآوری کتابخانه‌ای است چون مطالب از طریق فیش برداری از کتاب‌های مختلف و همچنین سایت‌های اختصاصی انجام شده است. در این زمینه کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده‌اند مانند نمونه: ۱- رجعت در عصر ظهور به نویسندگی؛ محمد عظیم محسنی، انتشارات: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، ۱۳۹۰ است و تفاوت این نوشتار با کتاب عصر ظهور از این است که ایشان در کتاب خود بیشتر تکیه بر بررسی رجعت از دیدگاه ادیان دارند و آن را در ادیان مختلف مقایسه کرده‌اند.

۲- مقاله رجعت و امکان ضرورت آن از دیدگاه عقل و نقل از خانم صدیقه نیک طبع، در مجله معرفت شماره ۱۰۱، ۱۳۸۵ است که ایشان هم به بررسی رجعت تکیه بر ادله دارند و بیشتر با ادله نقلی به اثبات این موضوع پرداخته‌اند؛ اما مقاله اینجانب بیشتر تکیه بر اثبات عقلی، روایی، آیات و دعاها در رجعت دارد که بیشتر از منظر عقل به اثبات رجعت پرداخته شده است و با یک قلم روان که برای مخاطبان عام و خاص قابل فهم باشد. سوالاتی که قرار است در این نوشتار به آنها پاسخ داده شود:

سوال اصلی: برای اثبات رجعت باید به چه ادله ای رجوع کنیم؟

سوال فرعی ۱- اثبات امکان عقلی رجعت به چه طریقی است؟ ۲- اثبات رجعت بر اساس آیات و

روایات چگونه است؟ ۳- دعاها به رجعت چگونه اشاره کرده اند؟

مفهوم شناسی

رجعت

رجعت در لغت؛ در بعضی کتب لغت عربی که بررسی شد، مصدر ثلاثی مجرد از باب «رَجَعَّ» یَرْجِعُ، رُجُوعاً است. این واژه به بازگشتن و برگشتن اطلاق می شود.^۱ «الرَّجْعَةُ» با «تای وحدت» به معنای یک بازگشت و برگشتن خاص است.^۲ به معنی برگشتن به دنیا پس از مرگ.^۳ و در بعضی فرهنگ های فارسی، بازگشت به کسر راء آمده بفتح راء فصیح تر است (یک بار برگشتن پس از مرگ).^۴ بازگشت مرد به سوی زن طلاق داده خود.^۵ اسم مصدر عودت، بازگشت به سوی دنیا.^۶ هدف در این مقاله رجعت به معنای یک بازگشت و برگشتن خاص است.

مفهوم اصطلاحی رجعت؛ عبارت است از اینکه خداوند گروهی از اموات را هنگام ظهور حضرت مهدی به همان صورتی که در عالم ماده داشتند به دنیا برمی گرداند. گروهی را عزیز و گروهی را ذلیل می کند و اهل حق را بر اهل باطل غلبه داده و داد مظلومان را از ستمگران می گیرد.^۷ رجعت در اصطلاح با همان معنای لغوی خود تناسب و هماهنگی نزدیک دارد و تفاوتی که با معنای لغوی خود دارد این است که در لغت به معنای رجعت عام است یعنی به هر نوع بازگشتی اطلاق می شود.^۸ مرحوم شیخ حر عاملی رجعت را چنین تعریف کرده است: «بدان رجعت در اینجا، همان زندگی پس از مرگ و قبل از قیامت است و این، همان معنایی است که از لفظ رجعت به ذهن تبادر می کند.»^۹ منظور در این مقاله هم بازگشت قبل از قیامت است.

تاریخچه رجعت

۱. معجم مقاییس الغه.

۲. لسان العرب، ج ۸ ص ۱۱۴.

۳. المفردات، ص ۱۸۸.

۴. فرهنگ لغت دهخدا.

۵. فرهنگ معین.

۶. فرهنگ عمید.

۷. سایت ویکی فقه، رجعت از منظر عقل.

۸. محسنی، محمد عظیم، رجعت در عصر ظهور، ص ۱۹.

۹. حر عاملی، الايقاظ، ص ۶۱.

پیشینه رجعت به ادیان قبل از اسلام بر می‌گردد که در امت‌های پیشین به سطح وسیع اتفاق افتاده است. رجعت یکی از مسائل مهم اعتقادی شیعه است. اما یکی از اعتقاداتی است که مورد اختلاف مسلمانان و اهل سنت است که اهل سنت آن را جز عقاید غیر مسلمانان می‌دانند و معتقدان به آن را به کفر کذب و فسق متهم می‌کنند و آن را یکی از بزرگترین دروغ‌هایی می‌دانند که در بین شیعیان رواج دارد و برخلاف ادیان الهی است.^۱

مسئله رجعت از ابتدای ظهور اسلام بر آن تاکید شده است و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) آن را برای مردم در مواقع مختلف و زمان‌های متعدد بیان کرده است که می‌توان سه دوره برای این عقیده در نظر گرفت؛ ۱- دوره پیدایش؛ در این دوره برای اولین بار رجعت از سوی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به عنوان خروج مطرح شد و در زمان حضرت علی (علیه السلام) از آن به رجعت تعبیر شد ۲- دوره رشد و بالندگی (عصر امام باقر (علیه السلام) و امام صادق (علیه السلام) ۳- دوره گسترش و تکامل از سال (۲۶۰ ه.ق تا کنون). بنابراین مسئله رجعت یک پیشینه طولانی از زمان ظهور اسلام تا کنون دارد.

۱- رجعت از منظر عقل

رجعت به عالم مادی، مثل حیات مجدد در قیامت است. رجعت محدودتر از قیامت است و قبل از آن به وقوع می‌پیوندد. کسی که از نظر عقلی به برانگیخته شدن انسان‌ها در قیامت اعتقاد داشته باشد به راحتی مسئله رجعت را هم می‌پذیرد.

۱-۱- رجعت امری ممکن

در مفهوم رجعت، عدم، ضرورت ندارد؛ بنابراین امتناع ذاتی در آن نیست پس بدون شک رجعت هم امر ممکن است.^۳ در خصوص مسئله رجعت، آنچه دانشمندان علم کلام و فلسفه می‌گویند این است که رجعت از نظر عقلی قابل اثبات نیست؛ بلکه فقط می‌توان امکان وقوع و جواز آن را ثابت کرد نه اصل وقوع آن را البته این بدین معنی نیست که پس حال که اصل وجود آن را عقل نمی‌تواند ثابت کند پس از عدم وقوع آن را ثابت می‌کند. نه بلکه در خصوص بحث رجعت و امور بیشمار دیگری

۱. محسنی، محمد عظیم، رجعت در عصر ظهور، ص ۲۶.

۲. طاهری روسی، احمد علی، ص ۲۷.

۳. رفیعی قزوینی، ابوالحسن، رجعت و معراج، ص ۷۷.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) وارد می شویم. سپس هر مقدار که خداوند بخواهد آنجا می مانیم. پس من اولین کسی هستم که زمین بر او شکافته شده و از زمین خارج می شود که همزمان با خروج حضرت علی (علیه السلام) و قیام قائم ما است.^۱

رجعت کنندگان افراد زیادی هستند که طبق آیات بالا و تفاسیر آن هم قوم مومن و هم از قوم فاجران هستند.

۴- رجعت در ادعیه

در این نوشتار به یکی دیگر از ادله و ابعاد اثباتی این مسأله می پردازیم و آن بررسی ادعیه و زیارات معتبری است که از جانب معصومین (علیهم السلام) در باب رجعت وارد شده است و در آن ها شیعیان را به دعا برای بازگشت به دنیا در زمان ظهور ترغیب کرده اند. ما در این نوشتار به برخی از این ادعیه و زیارات می پردازیم:

۴-۱- زیارت جامعه کبیره

یکی از صحیح ترین زیارت ها به لحاظ سندی و جامع ترین و فصیح ترین زیارت ها در باب امام شناسی «زیارت جامعه کبیره» است که از زبان امام هادی (علیه السلام) بیان شده است که در چند فراز از این زیارت به مسأله رجعت اشاره شده است؛ به طور مثال حضرت می فرماید:

«من معتقد به رجعت شما و تصدیق کننده ی بازگشت شما، منتظر امر شما و منتظر دولت شما هستم. نیرویم آماده یاری شماست، تا وقتی که خدا دینش را به دست شما زنده کند و در روزهای موعود خویش، شما را برگرداند و برای گسترش عدلش شما را ظاهر کند و در زمین، قدرت تان دهد... خدا همیشه من را به دوستی شما ثابت دارد و از آن ها قرار دهد که از شما پیروی می کند، در راه تان قدم بر می دارد، با نور شما هدایت می شود در زمره شما محشور می شود، در رجعت تان باز می گردد، در دولت تان حکومت می کند، در زمان راحت و عافیت تان شرف می یابد، در روزگار تان قدرتمند می شود و فردا چشمشان به جمال تان روشن می شود.»^۲

^۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۶۱.

^۲. مفاتیح الجنان.

۴-۲- زیارت آل یاسین

زیارت آل یاسین از جمله زیارت‌هایی است که در آن عقاید یک شیعه حقیقی و نحوه ارتباط او با امام زمان(علیه‌السلام) بیان شده است؛ در فرازی از این زیارت آمده: «شهادت می‌دهم که تو حجت خدایی، شما(اهل بیت) اول و آخر هستید و همانا رجعت و بازگشت شما حق است، در روزی که ایمان آوردن افرادی که قبلاً ایمان نیاورده‌اند، سودی نمی‌بخشد یا در ایمان‌شان عمل نیکی انجام نداده‌اند»^۱.

۴-۳- زیارت عاشورا

در قسمتی از این زیارت می‌خوانیم: «خدایا روزی من کن تا در کنار امام مهدی(عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) انتقام خون امام حسین(علیه‌السلام) را بگیرم.»^۲ و این همان معنای رجعت است که از خداوند می‌خواهیم در زمان ظهور حضرت مهدی(عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) ما هم جزء رجعت‌کنندگان باشیم، تا در کنار منتقم اصلی، انتقام خون مولا و سرور سالار شهیدان، حضرت ابا عبدالله الحسین(علیه‌السلام) را بگیریم.

۴-۴- دعای عهد

یکی از دعاهایی که بسیار به خواندن آن در زمان غیبت سفارش شده است، دعای «عهد» است؛ در این دعا که از زبان مبارک امام صادق(علیه‌السلام) بیان شده به مسأله رجعت تصریح شده است: «خداوند! اگر مرگ بین من و مولایم حایل شد، بیرون آور من را از قبرم در حالی که کفن خود را به کمر بسته باشم و با شمشیر کشیده و نیزه افراشته، دعوت داعی حق را اجابت کنم؛ در هر جا که باشم، چه در شهر و یا در قریه‌ها»^۳.

در بسیاری دیگر از دعاهای به مسئله رجعت اشاره شده است، که فقط به عنوان چند نمونه در این مقاله آورده شد.

نتیجه

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

معلوم شد که عقیده به رجعت یکی از اصول اعتقادی مهم ما شیعیان است. رجعت یکی از عقاید حیات بخش است که همزمان با ظهور عدالت گستر جهان، حضرت مهدی آغاز می شود. این عقیده نورانی به منتظران ظهور آرامش و انگیزه بهتر زندگی کردن می دهد. منتظران حضرت را از سقوط در گرداب های زندگی و خودباختگی نجات می دهد. تلاش و کوشش منتظر برای برپایی حکومت جهانی اسلام و برچیده شدن ظلم دو چندان می کند.

برای رسیدن به ادله رجعت به عقل، قرآن، روایات و ادعیه مراجعه کردیم. که هر کدام ادله محکمه پسند برای رسیدن به یقین قلبی کفایت می کند. در بحث عقلی؛ رجعت، امری ممکن است؛ زیرا خداوندی که قدرت زنده کردن مردگان در قیامت را دارد، در دنیا هم این مسئله امری ممکن است و تجلی قدرت خداوند در دنیا را به نمایش می کشد. رجعت در امت های گذشته و در زمان کنونی هم بین مردم عادی نیز اتفاق افتاده است.

در آیات قرآن؛ هم به طور صریح و هم به صورت غیر صریح از رجعت در دنیا بیان شده است. مثال هایی از زنده شدن مردگان به دست حضرت عیسی (علیه السلام) و اصحاب کهف و ... گفته شده است. در روایات تفسیری و غیر تفسیری از رجعت و رجعت کنندگان سخن بسیار است. در ادعیه ما شیعیان هم به وفور این دعا هست که از خداوند می خواهیم از رجعت کنندگان دوران حضرت ولیعصر (عج) (الله) باشیم. بنابراین برای رسیدن به مقام رجعت باید تلاش و کوشش کرد و سعی کنیم در مسیر اهل بیت (سلام الله علیها) باشیم؛ که در غیر این صورت ممکن اگر در صف اشقیا باشیم، رجعت می کنیم؛ اما در صف مقابل حق و در صفوف یزیدیان قرار می گیریم.

منابع

*قرآن

*مفاتیح الجنان

منابع فارسی

- ۱- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، انتشارات: تهران: روزنه، چاپ دوم، ۱۳۷۷.ش.
- ۲- رفیعی قزوینی، ابوالحسن، رجعت و معراج، انتشارات: قزوین: طه، چاپ اول، ۱۴۰۲.ش.
- ۳- سبحانی، جعفر، العقیده الاسلامیه، انتشارات: قم: موسسه امام صادق(علیه السلام)، چاپ اول، ۱۳۷۶.ش.
- ۴- طاهری روسی، احمد علی، رجعت یا حیات دوباره، انتشارات: قم: مسجد مقدس جمکران، چاپ چهارم، ۱۳۹۲.ش.
- ۵- عمید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات: تهران: امیرکبیر، چاپ ششم، ۱۳۷۵.ش.
- ۶- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۶، انتشارات: تهران: موسسه فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶.ش.
- ۷- محسنی، محمد عظیم، رجعت در عصر ظهور، انتشارات: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی(عج)، چاپ سوم، ۱۳۹۰.ش.
- ۸- معین، محمد، فرهنگ معین، انتشارات: تهران: زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶.ش.

منابع عربی

- ۹- ابن فارس، معجم مقاییس اللغه، انتشارات: بیروت: دارالکتب العلمی، ۱۴۲۰.ق.
- ۱۰- ابن منظور، ابوالفضل، لسان العرب، ج ۸، انتشارات: بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۷.ق.
- ۱۱- بحرانی، سید هاشم، مدینه المعاجز، مترجم: سید غریب عساکره مجد، انتشارات: قم: ارمغان یوسف، چاپ اول، ۱۳۸۴.ش.
- ۱۲- حائری یزدی، علی، الزام الناصب، ج ۲، انتشارات: قم: انوار المهدی، چاپ اول، ۱۳۸۳.ش.
- ۱۳- حر عاملی، الایقاظ، انتشارات: قم: دارالکتب العلمی، بی تا.
- ۱۴- حلی، حسن بن یوسف، خلاصه الاقوال، مترجم: جواد قیومی، انتشارات: قم: فقاقت، چاپ پنجم، ۱۳۹۳.ش.

- ۱۵- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **المفردات**، انتشارات: تهران: مکتبه مرتضویه، ۱۳۸۷.ش.
- ۱۶- سید مرتضی، **رسائل المرتضی**، ج ۱، انتشارات: قم: جامعه نگر، چاپ اول، ۱۳۶۹.ش.
- ۱۷- شیخ طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، **التبیین**، ج ۸، انتشارات: بیروت: مکتب الاعلام الاسلامی، بی تا.
- ۱۸- طبرسی، ابن علی الفضل، **مجمع البیان**، ج ۷، انتشارات: بیروت: دارالمعرفه، چاپ اول، ۱۴۰۲.ق.
- ۱۹- طبسی نجفی، محمد رضا، **الشیعه و الرجعه**، ج ۲، انتشارات: نجف اشرف، الاداب، ۱۳۸۵.ش.
- ۲۰- مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار**، ج ۵۳، انتشارات: بیروت: موسسه الوفاء ۱۴۰۳.ق.

مقالات

- ۲۱- عسگری، فلسفه رجعت در نظام شیعه، پرتال جامع علوم انسانی، نشریه پاسدار اسلام، شماره ۱۰، ۱۳۸۷.ش.

سایت ها

- ۲۲- سایت ویکی فقه، رجعت از منظر عقل، <http://fa.wikifeqh.ir>